

Naslov članka/Article:

VZGOJNI SLOGI IN PODPORA STARŠEV V POVEZAVI Z URAVNAVANJEM ČUSTEV UČENCEV PRI MEDVRSTNIŠKEM NASILJU

Bullying: Correlation between Parenting Styles and Support and Student Emotion Regulation

Avtor/Author:

Dr. Tina Pirc, Dr. Sonja Pečjak, Mag. Mateja Štirn

DOI:

<https://doi.org/10.59132/viz/2024/1-2/17-22>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje št. 1-2/2024, letnik 55

ISSN 0350 -5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2024

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Dr. Tina Pirc, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo

Dr. Sonja Pečjak, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo

Mag. Mateja Štirn, ISA institut

VZGOJNI SLOGI IN PODPORA STARŠEV V POVEZAVI Z URAVNAVANJEM ČUSTEV UČENCEV PRI MEDVRSTNIŠKEM NASILJU

Bullying: Correlation between Parenting Styles and Support and Student Emotion Regulation

<https://doi.org/10.59132/viz/2024/1-2/17-22>

IZVLEČEK

V prispevku predstavljamo rezultate študije o povezanosti med vzgojnimi slogi in podporo staršev ter uravnavanjem čustev pri učencih z njihovo vlogo pri medvrstniškem nasilju (MVN). V raziskavi sta sodelovala 202 učenca 7. in 8. razredov s 14 slovenskih osnovnih šol, ki so izpolnili baterijo vprašalnikov v e-obliki. Avtoritativni slog starševstva je bil negativno povezan z izvajanjem vseh oblik MVN pri učencih, avtoritarni pa pozitivno z izvajanjem in doživljanjem MVN ter negativno z zmožnostjo uravnavanja čustev. Učenci s slabšo zmožnostjo uravnavanja čustev so bili bolj verjetno vključeni v medvrstniško nasilje v vseh vlogah. Na koncu podajamo nekaj praktičnih implikacij za starše in učitelje.

Ključne besede: vzgojni slogi, podpora staršev, uravnavanje čustev, medvrstniško nasilje, učenci

ABSTRACT

This paper summarises the findings of a study on the correlation between parenting styles and support and student emotion management, along with their role in bullying. The study comprised 202 seventh and eighth graders from 14 Slovenian primary schools who completed a battery of e-form questionnaires. Whereas the authoritarian parenting style was negatively associated with bullying perpetration in all forms, the authoritative style was positively associated with bullying perpetration and its experience and negatively associated with the ability to regulate emotions. Students who struggled to control their emotions were more likely to engage in bullying, whatever their role. Finally, we discuss some practical implications for parents and teachers.

Keywords: parenting styles, parental support, emotion regulation, bullying, students

UVOD

Zanimanje za spremenljivke na ravni družine, ki napovedujejo izvajanje in/ali doživljanje medvrstniškega nasilja (MVN), je v zadnjih nekaj letih precej naraslo. Eden od razlogov so rezultati študij o učinkovitosti programov za preprečevanje MVN, ki so pokazali, da imajo pri prizadevanjih za zmanjšanje pogostosti tega pojava starši pomembno vlogo (npr. Ttofi in Farrington, 2011; Huang idr., 2019). Poleg tega Sullivan (2011) opozarja, da je MVN treba obravnavati v širšem kontekstu – poleg neposrednih udeležencev je smiselno preučiti še dejavnike družine, opazovalcev, preostalih učencev na šoli ter celotne skupnosti, saj to niso izolirani dogodki med učenci, ki izvajajo nasilje, ter učenci, ki ga doživljajo.

V pregledni študiji o značilnostih staršev in družine v povezavi z MVN pri otrocih so Nocentini s sod. (2019)

ugotovili, da ta pojav najbolj dosledno napovedujejo družinsko nasilje, psihične težave staršev, nasilje nad otroki oz. zanemarjanje otrok in neustrezno starševstvo. Posebej so izpostavili pomen odnosnih spremenljivk (avtoritativno starševstvo, komunikacija med otrokom in starši, vključenost in podpora staršev, toplina odnosa, pretirano zaščitniški odnosi itd.) in individualnih dejavnikov staršev (norme, prepričanja in socialno-kognitivne spretnosti) na dinamiko MVN pri učencih.

Med številnimi družinskimi dejavniki smo v naši študiji¹ preučevali vzgojne sloge staršev, pri čemer smo izhajali iz opredelitve Baumrind (1971), ki opisuje tri glavne sloge starševstva kot kombinacijo starševskega nadzora in topline. Avtoritativni starši so v odnosu do otroka zahtevni,

¹ Raziskava je potekala v okviru Programa NEON – Varni brez nasilja, ki ga izvaja ISA institut v sofinanciranju Ministrstva za zdravje.

imajo nadzor ter so hkrati topli, racionalni in dovzetni za otrokovo komunikacijo, potrebe, mnenja, počutje; avtoritarni starši so oddaljeni, kontrolirajoči in manj topli; permissivni starši pa nimajo nadzora, so nezahtevni in relativno topli.

VZGOJNI SLOGI IN MEDVRSTNIŠKO NASILJE

Na področju povezanosti vzgojnih slogov z vlogo učencev pri MVN je bilo v tujini opravljenih precej raziskav. Georgiou (2008) poroča, da je bil vzgojni slog staršev povezan le z doživljanjem, ne pa tudi z izvajanjem MVN – otroci permissivnih mam so večkrat doživljali nasilje v primerjavi z otroki, ki so bili deležni preostalih vzgojnih slogov. Nekoliko drugačne rezultate sta dobila Malm in Henrich (2019) v longitudinalni študiji. Ugotovila sta, da slabi odnosi med materjo in otrokom napovedujejo izvajanje, ne pa doživljanje nasilja. Maralani idr. (2019) pa so ugotovili, da avtoritarni vzgojni slog napoveduje izvajanje MVN, permissivni slog doživljanje, avtoritativni slog starševstva pa je bil značilen za učence, ki niso bili vpleteni v MVN. Tudi Charalampous idr. (2018) poročajo o tem, da avtoritarno starševstvo napoveduje izvajanje nasilja, a je v njihovi raziskavi ta vzgojni slog napovedoval tudi doživljanje – tako pri fizičnem, besednem in odnosnem kot pri spletnem nasilju. Obratno je bil avtoritativni slog povezan z manjšo vključenostjo v MVN, permissivni slog pa le z izvajanjem nasilja. Martínez idr. (2019) navajajo drugačne rezultate, in sicer se je v njihovi raziskavi permissivni slog starševstva izkazal kot varovalni dejavnik, avtoritarni pa kot dejavnik tveganja za doživljanje MVN. V metaanalitični študiji so Lereya idr. (2013) ugotovili, da **pozitivno starševsko vedenje** (avtoritativno starševstvo, komunikacija med staršem in otrokom, vključenost in podpora staršev, nadzor, toplina in naklonjenost) **ščiti učence pred doživljanjem MVN, medtem ko je neustrezno starševsko vedenje** (zloraba/zanemarjanje, neprilagojeno starševstvo, in pretirana zaščita) **napovedovalo večje tveganje, da bodo učenci doživljali MVN ali da bodo hkrati izvajali in doživljali MVN.**

Ob tem pregledu rezultatov raziskav o odnosu med vzgojnimi slogi in vlogami učencev pri MVN, lahko zaključimo, da ti niso povsem konsistentni, zaradi česar je bil eden izmed ciljev naše študije, da raziščemo omenjene odnose pri slovenskih učencih.

VZGOJNI SLOGI IN URAVNAVANJE ČUSTEV

Zmožnost uravnavanja čustev pri otrocih se začne razvijati v najzgodnejših odnosih z družino, pri čemer Fosco in Grync (2012) ugotavljata, da so bili otroci, katerih starši so kazali toplino in občutljivost na njihove občutke, bolj zmožni uravnavati svoja čustva. Glede vzgojnih slogov so rezultati študije Jabeena idr. (2013) na vzorcu mladostnikov pokazali, da tako materin kot očetov avtoritativni slog starševstva pomembno pozitivno, permissivni pa pomembno negativno vpliva na uravnavanje čustev pri otroku, avtoritarni slog pa v njihovi raziskavi ni imel pomembnega vpliva na uravnavanje otrokovih čustev. Tudi Mahapatra in Batul (2016) opozarjata na pomen avtoritativnega starševskega sloga kot tistega, ki ponazarja kakovostno

starševstvo in ki med drugimi pozitivnimi učinki na razvoj otrok in mladostnikov deluje tudi na boljše čustveno uravnavanje pri otrocih in mladostnikih, katerih starši imajo ta slog bolj izražen. **Shaw in Starr (2019) sta našla pomembno povezanost med avtoritarnim slogom in pomanjkanjem čustvenega nadzora pri mladostnikih.** Podobno Dickson idr. (2019) navajajo, da starši, ki so posmehljivi in ponižujoči (elementi avtoritarnega sloga), otrokom otežkočajo razvoj čustvene regulacije, kar ima lahko povzroči izbruhe jeze in nasilja v odnosih z vrstniki. Tudi Herd idr. (2022) so ugotovili, da se učinkovita čustvena regulacija staršev, ustrezne starševske prakse in kakovost odnosa med roditeljem in otrokom povezujejo z boljšo čustveno regulacijo pri otroku ob poznejših meritvah.

PODPORA STARŠEV IN MEDVRSTNIŠKO NASILJE

Nickerson idr. (2009) navajajo, da je večina učencev, ki so izvajali nasilje, zaznavala manj starševske podpore ter s starši preživljala manj časa. Za učence, ki so nasilje doživljali, pa je bilo značilno pretirano zaščitniško vedenje staršev. Učenci, ki so hkrati izvajali in doživljali nasilje, so poročali o najmanjši zaznani podpori s strani staršev. Na izjemen pomen podpore staršev ter toplih odnosov med starši in otroki opozarjajo tudi Lereya idr. (2013), ki poudarjajo, da je to varovalni dejavnik pred doživljanjem MVN. Posredno pa lahko na pomen podpore staršev sklepamo tudi na podlagi ugotovitev Dotyja idr. (2017), da občutek povezanosti s starši (in učitelji) deluje kot neposredni varovalni dejavnik pred izkušnjami medvrstniškega in spolnega nasilja.

URAVNAVANJE ČUSTEV IN MEDVRSTNIŠKO NASILJE

Med pomembnimi vidiki uspešnega in prilagojenega funkcioniranja otrok je tudi njihova zmožnost za uravnavanje čustev, pri čemer **se je v kontekstu MVN izkazalo, da otroci z manjšo zmožnostjo za uravnavanje čustev večkrat kršijo norme in pravila** ter pri njih obstaja večje tveganje za razvoj psihološke in socialne neprilagojenosti (Eisenberg idr., 2004). Pri tem Mahady Wilton idr. (2000) ugotavljajo, da je lahko manjša zmožnost uravnavanja čustev dejavnik tveganja za kronično doživljanje MVN. Rezultati longitudinalne študije Dicksona idr. (2019) pa so pokazali, da je bilo manj ugodno starševstvo povezano s šibkejšo čustveno regulacijo, kar je ob naslednjem merjenju napovedovalo večjo verjetnost za vključenost otroka v situacije MVN.

Problem

V slovenskem prostoru nismo našli raziskav, ki bi se podrobneje ukvarjale s preučevanjem družinskih dejavnikov, predvsem z vlogo staršev, v povezavi z izkušnjami učencev z MVN, zato smo v okviru progama NEON – Varni brez nasilja, izvedli raziskavo o vlogi staršev pri preprečevanju MVN med učenci. Naš cilj je bil preučiti odnos med učenčevim zaznavanjem starševskega sloga (družinska značilnost), njegovo zmožnostjo uravnavanja čustev (individualna značilnost) in pogostostjo vključenosti v situacije MVN – izvajanja, doživljanja in opazovanja. Glede na to, da rezultati preteklih raziskav o odnosu med zaznanimi slogi

starševstva² in vključenostjo v MVN niso dale enoznačnih rezultatov, smo v zvezi s tem postavili raziskovalno vprašanje: Kakšna je povezanost med vzgojnimi slogi staršev in vključenostjo učencev v izvajanje, doživljanje in opazovanje medvrstniškega nasilja?

Na podlagi rezultatov raziskav o odnosu med podporo staršev in vključenostjo učencev v situacijah MVN smo predpostavili, da bo manj zaznane podpore s strani staršev povezano z več izkušnjami učencev z izvajanjem in doživljanjem MVN. Predpostavili smo tudi, da bo boljše uravnavanje čustev pri učencih povezano z avtoritativnim starševskim slogom in manjšo vključenostjo učencev v MVN v vseh vlogah.

Metoda

Udeleženci

V raziskavi sta sodelovala 202 učenca 7. (46,5 %) in 8. razreda (53,5 %), od tega je bilo 52 % deklet. Vključeni so bili učenci 14 osnovnih šol iz večine slovenskih regij.³

Pripomočki

Uporabili smo štiri vprašalnike, na katere so odgovarjali učenci. *Vprašalnik slogov in dimenzij starševstva* – kratka oblika (Parenting styles and dimensions questionnaire – PSDQ – Short version; Robinson idr., 1995; prevod in priredba različice za starše Hacin, 2019). Z vprašalnikom, ki vsebuje 32 postavk, na 5-stopenjski lestvici ugotavljamo, kako pogosto se starši v odnosu do svojega otroka vedejo na določen način (1 – nikoli, 2 – redko, 3 – občasno, 4 – pogosto, 5 – vedno). Meri tri vzgojne sloge starševstva – avtoritativni (15 postavk, npr. *Kadar sem razburjen/-a, me moja mama potolaži in poskusi razumeti.*), $\alpha = .92$, avtoritarni (12 postavk, npr. *Moja mama mi grozi s kaznimi, ne da bi mi pojasnila, zakaj bom kaznovan/-a.*), $\alpha = .82$, in permissivni (5 postavk, npr. *Moja mama mi pove, kako me bo kaznovala, potem pa tega ne naredi.*), $\alpha = .56$, ki jih izračunamo kot povprečje postavk znotraj posameznega sloga.

Vprašalnik podpore (Jeriček Klanšček idr., 2019) je sestavljen iz štirih trditev, na katere udeleženci odgovarjajo s pomočjo 5-stopenjske lestvice (1 – sploh ne drži zame; 5 – povsem drži zame). Rezultat na vprašalniku je povprečje postavk. Višji rezultat kaže na višjo podporo družine. Za potrebe raziskave smo pripravili različico vprašalnika, ki je namesto »družine« vključevala »mama« ali »oče« (npr. Namesto: »Družina mi zagotavlja čustveno pomoč in podporo.« – »Mama mi zagotavlja čustveno pomoč in podporo.«), $\alpha = .86$.

Indeks čustvene regulacije za otroke in mladostnike – samoocena (Emotion Regulation Index for Children and Adolescents – Self report – ERICA-S; MacDermott idr., 2010; prevod in priredba Romih in Košir, 2018). Vprašalnik je sestavljen iz 16 postavk, ki jih udeleženec oceni na 5-stopenjski Likertovi lestvici (1 – sploh se ne strinjam, 5

– popolnoma se strinjam). Podlestvice merijo uravnavanje čustev, čustveno samozavedanje in situacijsko odzivnost. Ocene od 1 do 5 na vseh postavkah so seštete in prinašajo končni rezultat. Višji kot je rezultat, bolj prilagodljiva in funkcionalna je čustvena regulacija otroka oziroma mladostnika. V nadaljevanju so prikazani povprečni rezultati le za podlestvico uravnavanje čustev (npr. *Težko počakam, da dobim, kar hočem.*), $\alpha = 0,71$.

Vloge učencev pri medvrstniškem nasilju. Pri oblikovanju vprašalnika smo izhajali iz Vprašalnika medvrstniških odnosov: nasilno vedenje/viktimizacija (APRI-BT: Adolescent peer relationships index-bully target; Parada, 2000; slovenska priredba Košir idr., 2018), pri čemer smo za vsako obliko MN (verbalno, fizično in odnosno) uporabili po tri postavke, pripravili pa smo tudi različico za opazovalce. Učenci na 6-stopenjski lestvici pogostosti od 1 (nikoli) do 6 (vsak dan) označijo, kako pogosto so v tem šolskem letu izvajali (npr. *V tem šolskem letu sem se namerno zaletel v učenca, ko je šel mimo.*), doživeli (npr. *V tem šolskem letu so se norčevali iz mene.*) ali opazili določeno vedenje (npr. *V tem šolskem letu sem videl, da je nekdo nagovarjal učence k širjenju govoric o drugem učencu.*). Pri doživljanju in opazovanju MVN se je pokazala enofaktorska struktura (pri obeh je bila zanesljivost $\alpha = 0,89$), izvajanje MVN pa se je diferenciralo v dve izvedbeni obliki, in sicer v izvajanje fizičnega in besednega nasilja ($\alpha = 0,72$) in izvajanje odnosnega nasilja ($\alpha = 0,75$).

Postopek

Januarja in februarja 2022 smo kontaktirali svetovalne delavke na naključno izbranih šolah ($N = 14$) iz različnih slovenskih regij. Za svetovalne delavke, ki so podale načelno soglasje za sodelovanje, smo pripravili dopis, v

► PREGLEDNICA 1: Opisne statistike preučevanih spremenljivk

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Avtoritativni vzgojni slog ^a	3,70	0,79
Avtoritarni vzgojni slog ^a	1,83	0,59
Podpora staršev ^b	4,31	0,71
Uravnavanje čustev ^c	3,59	0,57
Izvajanje odnosnega medvrstniškega nasilja ^d	1,22	0,46
Izvajanje fizičnega in besednega medvrstniškega nasilja ^d	1,46	0,67
Doživljanje medvrstniškega nasilja ^d	1,68	0,85
Opazovanje medvrstniškega nasilja ^d	2,25	0,98

Opombe.

a1 – nikoli, 2 – redko, 3 – včasih, 4 – pogosto, 5 – vedno

b1 – sploh ne drži zame, 2 – ne drži zame, 3 – včasih da, včasih ne, 4 – drži zame, 5 – povsem drži zame

c1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – delno se strinjam, delno se ne strinjam, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam

d1 – nikoli; 2 – 1-krat do 2-krat; 3 – 2-krat do 3-krat na mesec; 4 – 1-krat na teden; 5 – večkrat na teden; 6 – vsak dan.

2 V nadaljnji obdelavi podatkov smo izpustili permissivni slog starševstva, saj je analiza rezultatov pokazala neustrezno zanesljivost in veljavnost lestvice, s katero smo merili omenjeni slog.

3 V prispevku predstavljamo rezultate, ki smo jih zbrali na vzorcu 202 učencev. Gre za del širše študije, ki smo jo opravili na parih starši-otrok, pri čemer je 117 učencev izpolnjevalo vprašalnike z mislijo na mamo, 87 pa z mislijo na očeta. V zaznanih vzgojnih slogih in podpori s strani mater/očetov ni bilo pomembnih razlik, zato smo jih obravnavali skupaj.

► PREGLEDNICA 2: Povezanosti med zaznavami učencev o vključenosti v MVN, podpori staršev, uravnavanju čustev in vzgojnem slogu staršev

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Izvajalci – odnosno nasilje ^{a1}	–	0,39**	0,19**	0,38**	0,20**	0,38**	0,20**	0,40**
2. Izvajalci – fizično in besedno nasilje ^a		–	0,25**	0,29**	0,17**	0,37**	0,18**	0,29**
3. Doživljajo ^a			–	0,40**	0,07	0,30**	0,01	0,23**
4. Opazovalci ^a				–	0,04	0,28**	0,05	0,31**
5. Podpora					–	0,24**	0,78**	0,33**
6. Uravnavanje čustev						–	0,29**	0,41**
7. Avtoritativni slog							–	0,35**
8. Avtoritarni slog								–

Opomba. Permisivni vzgojni slog je zaradi slabe zanesljivosti lestvice izpuščen iz prikaza povezav.

katerem so bili predstavljeni cilji raziskave in prošnja za pomoč pri aplikaciji naše baterije vprašalnikov. Nato so svetovalni delavci z učenci in učenkami, za katere so imeli soglasja staršev, v šoli izvedli izpolnjevanje vprašalnikov s pomočjo aplikacije 1ka. Svetovalni delavci niso imeli dostopa do izpolnjenih elektronski verzij vprašalnikov. Empirični del raziskave je potekal aprila in maja 2022. Obdelava podatkov je potekala v programih Excel, IBM SPSS Statistics 25 in R Studio. V SPSS-u smo izračunali opisne statistike, eksploratorne faktorske analize ter povezanosti med spremenljivkami, v programu R Studio pa smo izvedli konfirmatorne faktorske analize.

Rezultati

Najprej prikazujemo opisne statistike za spremenljivke, ki smo jih preučevali (Preglednica 1), nato pa povezanosti med njimi (Preglednica 2).

V preglednici vidimo, da učenci pri svojih starših zaznavajo elemente avtoritativnega sloga občasno do pogosto, avtoritarni vzgojni slog pa manj pogosto. V povprečju učenci zaznavajo dokaj visoko podporo staršev. Nadalje lahko vidimo, da se učenci v povprečju srednje strinjajo s tem, da so zmožni uravnavati svoja čustva. Rezultati glede vključenosti učencev v MN pa kažejo, da so učenci najpogostejše v vlogi opazovalcev, nato v vlogi tistih, ki doživljajo nasilje, najmanj pogosto pa v vlogi izvajalcev nasilja. V povprečju se učenci v eni od vlog znajdejo enkrat do nekajkrat na mesec.

Preglednica 2 kaže, da so različne oblike vključenosti učencev v MVN pozitivno povezane med seboj. To pomeni, da učenci, ki izvajajo nasilje, z večjo verjetnostjo to tudi doživljajo in opazijo. Rezultati tudi kažejo, da je izvajanje MVN (odnosnega ter fizičnega in verbalnega) negativno povezano z zaznano podporo staršev, uravnavanjem čustev pri učencih in avtoritativnim slogom staršev. To kaže, da so učenci, ki zaznavajo manj podpore staršev, manj zmožni uravnavati svoja čustva, pri starših manj pogosto zaznajo elemente avtoritativnega vzgojnega sloga in bolj verjetno izvajajo nasilje. Obratno velja za povezanost z avtoritarnim vzgojnim slogom, ki je pozitivno povezan z vključenostjo učencev v MVN – učenci, ki pri starših pogostejše zaznajo

elemente omenjenega sloga, so bolj verjetno vključeni v MVN kot izvajalci, ga doživljajo ali so mu priče. V Preglednici 2 vidimo še, da se podpora staršev, kot jo zaznavajo učenci, pozitivno povezuje tudi s čustvenim samonadzorom pri učencu in avtoritativnim slogom starševstva, negativno pa z avtoritarnim slogom. Tudi dejavnik samonadzora čustev pri učencih se pozitivno povezuje z avtoritativnim slogom staršev in negativno z avtoritarnim slogom.

RAZPRAVA

V raziskavi o povezanosti med vzgojnimi slogi ter zaznano podporo staršev z uravnavanjem čustev pri učencih in njihovo vključenostjo v situacijah MVN smo ugotovili, da učenci pri starših v povprečju srednje pogosto zaznavajo elemente avtoritativnega sloga, kar pomeni, da v povprečju zaznavajo, da se starši dokaj pogosto odzivajo na njihova čustva in potrebe, se z njimi pogovorijo in upoštevajo njihovo mnenje, ko želijo, da nekaj naredijo; jih vključijo v načrtovanje in oblikovanje pravil; predstavijo razloge za posamezna pravila; otrokom razložijo, kako se počutijo, če se ustrezno ali neustrezno vedejo, in kakšne so posledice kršenja pravil; jih spodbujajo, da govorijo o svojih težavah in da povedo svoje mnenje, tudi če se ne strinjajo z njimi; skušajo potolažiti in razumeti otroke, ko so razburjeni, ter z njimi preživljajo tople in zaupne trenutke. Manj pogosti, a kljub temu prisotni so elementi avtoritarnega sloga, kar pomeni, da starši včasih otroku odvzamejo privilegije ali mu grozijo s kaznijo/ga kaznujejo brez pojasnila, nanj kričijo, ga kritizirajo, kadar ne izpolni njihovih pričakovanj ali se ne obnaša ustrezno, ter uporabljajo tudi telesno kaznovanje pri navajanju otroka na red in disciplino, torej ga tudi udarijo ali zgrabijo, kadar ne uboga.

4 ^aAnaliza postavk z eksploratorno faktorsko analizo po posameznih vlogah (izvajanje, doživljanje, opazovanje medvrstniškega nasilja) je pokazala, da pri učencih, ki doživljajo medvrstniško nasilje in pri opazovalcih/opazovalkah lahko govorimo o skupnem faktorju – učenci podobno doživljajo in opažajo različne oblike nasilja (fizično, verbalno in odnosno), medtem ko smo pri izvajalcih/izvajalkah dobili dva faktorja – izvajanje odnosnega nasilja ter izvajanje fizičnega in verbalnega nasilja, kar pomeni, da izvajalci/izvajalke zaznavajo razlike v izvajanju odnosnega nasilja v primerjavi z izvajanjem fizičnega in verbalnega nasilja.

Poleg tega smo ugotovili, da **učenci zaznavajo dokaj visoko podporo s strani staršev, saj se v precejšnji meri strinjajo s tem, da jim ti hočejo pomagati v različnih situacijah, jim zagotavljajo podporo in pomoč**, ki jo potrebujejo, ter da se z njimi lahko pogovarjajo, kadar imajo težave.

Učenci pri sebi tudi zaznavajo, da so zmožni srednje dobro uravnavati svoja čustva, kar pomeni, da zanje v povprečju v srednji meri drži, da se ne razburijo takoj, če nekaj ni po njihovo, in da se lahko potem dokaj hitro pomirijo. Zanje v povprečju manj drži, da imajo izbruhe jeze in da so moteči ob neprimernem času, manj tudi drži, da težko počakajo, da dobijo, kar hočejo in manj, da naredijo stvari, ne da bi o njih prej razmislili.

Glede pogostosti izkušenj izvajanja, doživljanja in opazovanja MVN smo ugotovili, da učenci najpogosteje poročajo o tem, da so priče MVN, nato da ga doživljajo, najmanj pogosto pa da ga izvajajo. Ti rezultati so skladni z rezultati pregledne študije, ki smo jo opravili na reprezentativnem vzorcu slovenskih osnovnošolcev ($N = 4617$) (Pirc idr., 2019).

V nadaljevanju nas je zanimalo, kako so posamezni preučevani konstrukti med seboj povezani. Glede na to, da rezultati preteklih študij o povezanosti med vzgojnimi slogi in vključenostjo v situacije MVN niso bili enoznačni, smo želeli odgovoriti na vprašanje, kakšen je odnos med omenjenimi spremenljivkami na slovenskem vzorcu učencev. Ugotovili smo, da je bil avtoritativni slog starševstva negativno povezan z izvajanjem vseh oblik MVN pri učencih, kar je skladno z ugotovitvami Charalampousa idr. (2018). Hkrati pa **so naši rezultati pokazali, da je bilo za učence, ki so pri svojih starših pogosteje zaznavali elemente avtoritarnega sloga, bolj verjetno, da bodo izvajali in doživljali MVN**. O povezanosti med avtoritarnim slogom starševstva in izvajanjem nasilja poročajo avtorji različnih študij (Alizadeh Maralani idr., 2019; Charalampous idr., 2018; Malm in Henrich, 2019). Rezultati naše študije so skladni tudi z ugotovitvami Charalampousa idr. (2018) ter Martíneza idr. (2019), ki navajajo povezanost med avtoritarnim slogom in več doživljanja MVN. Študij, ki bi preučevale odnos med starševskimi slogi in opazovanjem MVN, nismo našli. V naši raziskavi se je izkazalo, da učenci, ki pri svojih starših pogosteje zaznavajo elemente avtoritarnega sloga, bolj pogosto poročajo o tem, da opazijo MVN. Opazovalci situacij MVN lahko zavzamejo različne vloge – aktivno ali pasivno spodbujajo izvajalca, zagovarjajo učenca, ki doživlja nasilje, ali pa situacijo ignorirajo. Glede na to, da podatkov o omenjenih vlogah nismo pridobili, težko sklepamo, zakaj je prišlo do omenjene povezave, kar bi bilo smiselno ugotoviti v nadaljnjem preučevanju vloge opazovalcev MVN.

Predpostavko, da bo manjša zaznana podpora staršev pomembno povezana z izvajanjem MVN pri učencih, lahko potrdimo, čeprav je ta povezanost nizka. Odnos med nižjo zaznano podporo staršev in izvajanjem MVN pri učencih se je izkazal kot pomemben že v preteklih študijah (npr. Nickerson idr., 2009; Papanikolaou idr., 2011). Med podporo staršev in doživljanjem MVN pa nismo našli pomembne povezave. Možno je, da zaznana podpora lahko ublaži posledice, saj otrok staršem prej pove in se jim zaupa, ne more pa ga preprečiti.

Tudi predpostavko, da bodo učenci, ki pri starših pogosteje zaznavajo elemente avtoritativnega sloga, bolj zmožni uravnavati svoja čustva, lahko potrdimo. To je skladno z

ugotovitvami predhodnih raziskav (npr. Herd idr., 2022; Jabeen idr., 2013). Verjetno je, da se starši z avtoritativnim slogom z otroki več pogovarjajo o pravilih ustreznega vedenja in kršenju pravil ter o tem, kako se počutijo in, jih spodbujajo, da pripovedujejo o težavah in izražajo svoje mnenje, kot starši z avtoritarnim slogom.

Učenci, ki pri starših pogosteje zaznavajo elemente avtoritarnega sloga, so manj zmožni uravnavati svoja čustva. Možna razlaga je, da so kaznovalne starševske prakse ali celo nasilna ravnanja staršev povezani s tem, da otroci potlačijo neprijetna čustva, namesto da bi jih lahko izrazili na primeren način v okolju, ki jih podpira. Tako se zmanjša možnost za učenje in izvajanje učinkovitih strategij uravnavanja čustev. Bolj pogosto se tudi znajdejo v vlogi izvajalcev nasilja. To bi lahko razložili s tem, da vzorce vedenja, ki jih doživljajo v odnosu s starši, prenašajo tudi na odnose z vrstniki in/ali v situaciji, kjer lahko dobijo večji občutek moči, izrazijo čustva, ki jih v družinskem okolju ne morejo (npr. jeza, razočaranje, sram ipd.). To je skladno z ugotovitvami, ki jih navajajo Dickson idr. (2019). Učenci, ki pri starših zaznavajo več elementov avtoritarnega sloga, tudi pogosteje opazijo MVN.

Na koncu velja poudariti, da je uravnavanje čustev pri učencih negativno povezano z vključenostjo učencev v vse vloge pri MVN. Za učence, ki so bolj zmožni uravnavati svoja čustva, je torej manj verjetno, da bodo vključeni v MVN, kar nakazuje, da je uravnavanje čustev pomemben dejavnik pri preprečevanju MVN. Pri tem pa je treba imeti v mislih, da slabo uravnavanje čustev pri učencu lahko predstavlja dejavnik tveganja za MVN, možno pa je, da tudi učenci z dobro razvitim uravnavanjem čustev doživijo MVN.

Naše ugotovitve prinašajo nekatere pomembne praktične implikacije. Ena izmed teh je, da je starše prek različnih kanalov smiselno seznaniti s podatki o povezanosti njihovega vzgojnega sloga z uravnavanjem čustev pri otroku in s tem tudi z vključenostjo v situacije MVN. **Smiselno bi bilo oblikovati aktivnosti za starše (npr. v okviru šole za starše) s ciljem spreminjanja manj ustreznih slogov starševstva (avtoritarni slog) in spodbujanja bolj produktivnih slogov (avtoritativni slog) ter jih seznaniti s tem, kako lahko pomagajo otroku razvijati in krepiti zmožnost za uravnavanje čustev.** Morda bi jih lahko za sodelovanje motivirali s tem, da jih ozavešimo o škodljivih posledicah, ki jih imajo za njihove otroke različne izkušnje MVN.

Čeprav smo študijo opravili na vzorcu učencev in smo jih spraševali po zaznavah o vzgojnih slogih pri starših, pa menimo, da določene ugotovitve veljajo tudi za učitelje in preostalo šolsko osebje. Tudi ti bi morali biti pozorni na to, kakšne vzgojne sloge uporabljajo pri delu z učenci v razredu, in se čim bolj izogibati elementom avtoritarnega vzgojnega sloga (hladni odnosi, poniževanje, kritiziranje, kaznovanje itd.). Smiselno bi bilo tudi, da se v okviru rednega dela z učenci na vseh starostnih stopnjah uvede aktivnosti za razvoj, spodbujanje in krepitev regulacije čustev in se jih še bolj sistematično vključuje v aktivnosti za spodbujanje socialno-emocionalnega učenja. V vrtcu in šoli je zelo pomembna tudi zgodnja identifikacija otrok z izrazitimi težavami na področju uravnavanja čustev. Pomembno je, da se jim čim prej zagotovi ustrezna podpora, da bodo lahko razvijali in krepili zmožnost samouravnavanja na tem področju.

Ugotovitve študije kažejo na velik pomen pozitivnega starševstva in zmožnosti za uravnavanje čustev pri otroku

v odnosu do vključenosti otrok in mladostnikov v situacijah MVN. Kljub pomembnemu prispevku k preučevanju povezanosti vzgojnih slogov z uravnavanjem čustev ter z izvajanjem, doživljanjem in opazovanjem MVN pa je treba opozoriti tudi na nekatere pomanjkljivosti študije. Ena izmed njih je majhen vzorec, zaradi česar je treba biti pri posploševanju ugotovitev na celotno populacijo učencev previden. Poleg tega nismo ugotavljali različnih vlog pri učencih opazovalcih MVN, kar nam je preprečilo oblikovanje jasnejših razlag odnosov med slogi starševstva

oz. uravnavanjem čustev pri učencih in izkušnjami učencev v vlogi opazovalcev MVN. Še ena pomanjkljivost je lestvica za ugotavljanje permissivnega starševskega sloga, ki se je izkazala za nezanesljivo, zaradi česar nam ni uspelo preučiti odnosov med omenjenim slogom in preostalimi vključenimi spremenljivkami. V nadaljnjem raziskovanju bi bilo zato smiselno ponoviti študijo na reprezentativnem vzorcu učencev, najti veljavno mero za ugotavljanje permissivnega sloga starševstva ter pridobiti podatek o vlogah, ki jih učenci zavzamejo, ko so priče MN.

VIRI IN LITERATURA

- Alizadeh Maralani, F., Mirnasab, M., in Hashemi, T. (2019). The predictive role of maternal parenting and stress on pupils' bullying involvement. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(17), 3691-3710. <https://doi.org/10.1177/0886260516672053>
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(2), 1-103.
- Charalampous, K., Demetriou, C., Tricha, L., Ioannou, M., Georgiou, S., Nikiforou, M., in Stavrinides, P. (2018). The effect of parental style on bullying and cyber bullying behaviors and the mediating role of peer attachment relationships: A longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 64, 109-123. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.02.003>
- Dickson, D. J., Laursen, B., Valdes, O., in Stattin, H. (2019). Derivative parenting fosters dysregulated anger in adolescent children and subsequent difficulties with peers. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 1567-1579.
- Doty, J. L., Gower, A. L., Rudi, J. H., McMorris, B. J., in Borowsky, I. W. (2017). Patterns of bullying and sexual harassment: Connections with parents and teachers as direct protective factors. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(11), 2289-2304. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0698-0>
- Eisenberg, N., Liew, J., in Pidada, S. U. (2004). The Longitudinal Relations of Regulation and Emotionality to Quality of Indonesian Children's Socioemotional Functioning. *Developmental Psychology*, 40(5), 790-804. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.5.790>
- Fosco, G. M., in Grych, J. H. (2012). Capturing the family context of emotion regulation: A family systems model comparison approach. *Journal of Family Issues*, 34, 557-578. <https://doi.org/10.1177/0192513X12445889>
- Georgiou, S. N. (2008). Parental style and child bullying and victimization experiences at school. *Social Psychology of Education*, 11(3), 213-227. <https://doi.org/10.1007/s11218-007-9048-5>
- Hacin, K. (2019). Interno gradivo za vaje pri predmetu Uporabna razvojna psihologija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Herd, T., King-Casas, B., in Kim-Spoon, J. (2020). Developmental changes in emotion regulation during adolescence: Associations with socioeconomic risk and family emotional context. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 1545-1557. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01193-2>
- Huang, Y., Espelage, D. L., Polanin, J. R., in Hong, J. S. (2019). A meta-analytic review of school-based anti-bullying programs with a parent component. *International Journal of Bullying Prevention*, 1(1), 32-44. <https://doi.org/10.1007/s42380-018-0002-1>
- Jabeen, F., Anis-ul-Haque, M., in Riaz, M. N. (2013). Parenting styles as predictors of emotion regulation among adolescents. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 28(1), 85-105.
- Jeriček Klanšček, H., Roškar, M., Drev, A., Pucelj, V., Koprivnikar, H., Zupanič, T., in Korošec, A. (2019). Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji: izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2018. Nacionalni inštitut za javno zdravje.
- Košir, K., Pivec, T., Klasinc, L., Špes, T., in Horvat, M. (2018). Psihosocialne značilnosti učencev kot napovedniki različnih oblik medvrstniške viktimizacije in nasilnega vedenja. *Psihološka obzorja*, 27, 171-186.
- Lereya, S. T., Samara, M., in Wolke, D. (2013). Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Child Abuse & Neglect*, 37(12), 1091-1108. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.03.001>
- MacDermott, S. T., Gullone, E., Allen, J. S., King, N. J., in Tonge, B. (2010). The emotion regulation index for children and adolescents (ERICA): A psychometric investigation. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(3), 301-314. <https://doi.org/10.1007/s10862-009-9154-0>
- Mahady Wilton, M. M., Craig, W. M., in Pepler, D. J. (2000). Emotional regulation and display in classroom victims of bullying: characteristic expressions of affect, coping styles and relevant contextual factors. *Social Development*, 9(2), 226-245. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00121>
- Mahapatra, S., in Batul, R. (2016). Psychosocial consequences of parenting. *Journal of Humanities and Social Science*, 21(2), 10-7.
- Malm, E. K., in Henrich, C. C. (2019). Longitudinal relationships between parent factors, children's bullying, and victimization behaviors. *Child Psychiatry & Human Development*, 50(5), 789-802. <https://doi.org/10.1007/s10578-019-00882-9>
- Martínez, I., Murgui, S., García, O. F., in García, F. (2019). Parenting in the digital era: Protective and risk parenting styles for traditional bullying and cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 90, 84-92. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.08.036>
- Nickerson, A., Mele, D., in Osborne-Oliver, K. (2009). Parent-child relationships and bullying. V S. R. Jimerson, S. M. Swearer in D. L. Espelage (ur.), *Handbook of Bullying in Schools* (str. 187-197). Routledge.
- Nocentini, A., Fiorentini, G., Di Paola, L., in Mene-sini, E. (2019). Parents, family characteristics and bullying behavior: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 41-50. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.07.010>
- Papanikolaou, M., Chatzikosma, T., in Kleio, K. (2011). Bullying at school: The role of family. *Procedia-social and behavioral sciences*, 29, 433-442. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.260>
- Parada, R. H. (2000). Adolescent Peer Relations Instrument: A theoretical and empirical basis for the measurement of participant roles in bullying and victimization of adolescence: An interim test manual and a research monograph: A test manual.
- Pirc, T., Štirn, M., Šraj, T., Kocbek, K., Alič, L., Šibila, J., in Dolinar, M. (2019). Primarna preventiva vrstniškega in spolnega nasilja na škodo otrok: Program NEON - Varni brez nasilja. ISA institut. http://www.programneon.eu/wp-content/uploads/2019/11/Program-NEON_zaklju%C4%8Dno-poro%C4%8Dilo-in-predstavitev-programa.pdf
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F., in Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports*, 77(3), 819-830. <https://doi.org/10.2466/pr0.1995.77.3.819>
- Romih, A., in Košir, K. (2018). Učinki treninga regulacije čustev pri učencih osnovne šole. *Pedagoška obzorja: časopis za didaktiko in metodiko*, 33(3/4), 36-54.
- Shaw, Z. A., in Starr, L. R. (2019). Intergenerational transmission of emotion dysregulation: The role of authoritarian parenting style and family chronic stress. *Journal of Child and Family Studies*, 28(12), 3508-3518. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01534-1>
- Sullivan, K. (2011). *The Anti-Bullying Handbook*. Oxford University Press.
- Ttofi, M. M., in Farrington, D. P. (2011). Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: A systematic and meta-analytic review. *Journal of Experimental Criminology*, 7(1), 27-56. <https://doi.org/10.1007/s11292-010-9109-1>